

Min barndom på Ågård i Stagstrup

Vi bringer i år nogle af forfatterens barndomserindringer – der er tale om en redigeret udgave af kapitler i en tidligere privat udgivelse til familien

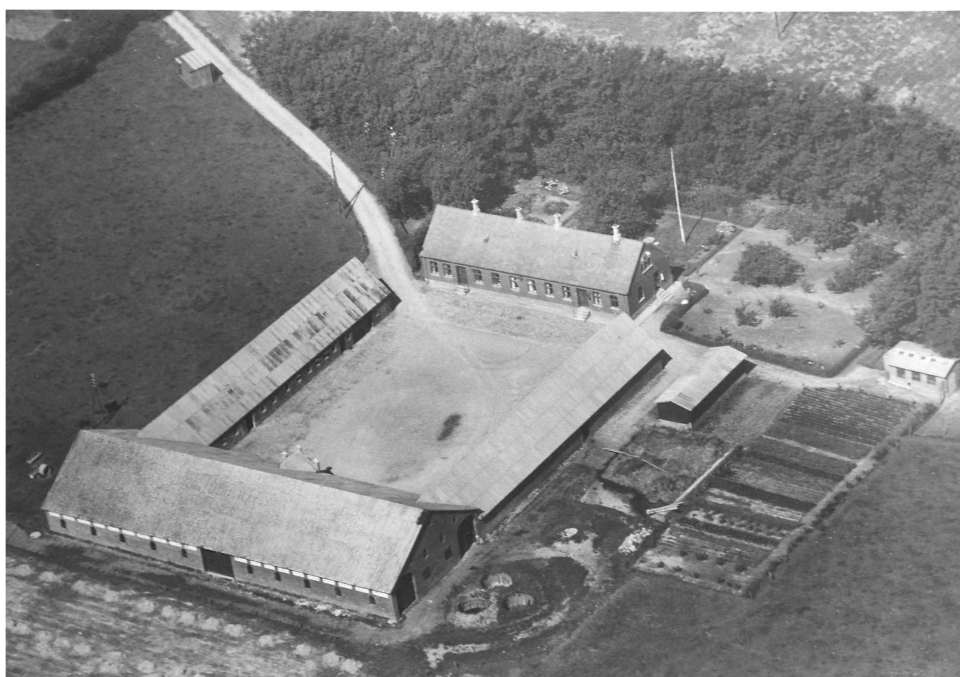
Af Morten Hammer

Jeg er født i 1947 på en mellemstor gård, Ågård i Stagstrup, som den første af mine forældres tre drenge.

I min barndom lå det ikke i kortene, at jeg skulle ende som elektronikingeniør med udvikling af meget avanceret elektronik som speciale. Det var sædvane dengang, at den ældste søn på en mellemstor gård skulle overtage gården efter forældrene, hvilket jeg da også selv var overbevist om i mange år, indtil jeg kom i mellemskolen i Thisted i 1958 og pludselig fik øjnene op for andre muligheder – bl.a. med støtte fra min fysiklærer.

Ågård havde dengang et jordareal på 84 tønder sæde.ⁱ Ågård hed tidligere Søndergaard og kan følges tilbage til før 1664, hvor den første gang er omtalt i den såkaldte Amtsstuematrikel.

Min farfar Martin Hammer (1882-1942) fik gården totalt ombygget 1912-13 af den kendte bygmester Chr. Jensen fra Hassing. Man finder stadig hans karakteristiske byggestil en hel del steder i Thy. Det var også min farfar, der i 1919 fik tinglyst, at gården "fremtidig tillægges navnet: Aagaard".ⁱⁱ

Ågård i 1947, da jeg blev født. Luftfoto: Sylvest Jensen

Mor og far – Lis Hammer (1924-2006, døbt Ella Elisabeth Vestergaard) og Christian Houmark Hammer (1922-2016) – traf hinanden under krigen. De blev gift i Visby Kirke 18. april 1946.

Mor og far overvejede lige efter krigen kraftigt at udvandre til USA eller Canada. Især far var meget skuffet over samarbejdspolitikken under krigen – og det, at den største del af den danske befolkning

stiltiende havde accepteret samarbejdspolitikken: Det kan man læse om i hans bog, *En Thybo søger i gamle spor – tilbage til årene 1939-1945*, udgivet 2005ⁱⁱⁱ. Men min farmor Jenny Marie Hammer (1895-1986, født Houmark) fik overtalt dem til at købe min fødegård Ågård. Min farfar var desværre død af et hjerteanfald allerede i 1942, og min far havde derfor været farmors bestyrer, når han ikke var "under jorden" under krigen.

Amerikanere på gården

I slutningen af 1949 blev to unge amerikanere, Bob (Robert Thayer Jordan) og Bessie Jordan (Bessie Rogers Jordan), indkvarteret på Ågård. De var en del af Aage Rosendal Nielsens "An Experimental Group in the Danish Folk High School Movement" – forgængeren for New Experimental College i Skyum, hans *Æ Verdensuniversitet*.

Aage Rosendal Nielsen (1921-2003) havde i 1947 fået et etårigt legat til at studere i USA – og kom hjem til Danmark i 1949 for at arrangere opholdet for det første hold på 10 amerikanere, der ønskede at lære dansk og studere den danske højskolebevægelse. Far havde været skolekammerat med Aage Rosendal i Stagstrup.

Mor og far fik aldrig lært engelsk, men Aage Rosendal afholdt nogle intensive dansk-lektioner for disse 10 amerikanere på hans forældres gård i Stagstrup, så kommunikationen kom til at fungere alligevel.

Bob, der havde været med i Stillehavskrigen, sagde selv, at de var kommet til Europa for at studere de mærkelige mennesker, der aldrig kunne holde fred – og som nu havde startet to verdenskrige.

Efter opholdet i Danmark rejste de rundt i Europa et par år, hvor de ind imellem kom tilbage til Ågård. Jeg kan huske, at en af de sidste gange stod de pludselig på gårdspladsen en eftermiddag. Ingen havde hørt noget på forhånd. Men der var naturligvis stor gensynsglæde.

Da de var kommet tilbage til USA i slutningen af 1951, sendte de en del gange pakker med lækkerier, som man dengang ikke kunne få i Danmark. Jeg husker bl.a. en kasse med valnødder. Mor sendte så bl.a. hjemmebagte kager den anden vej. Deres førstefødte kom i øvrigt til at hedde Ingrid.

Bob kom tilbage 20 år senere for at præsentere en ny kone, Kathy, da han i mellemtiden var blevet skilt fra Bessie. Det var, mens jeg studerede i København. De var på vej til Etiopien, hvor de boede et par år og arbejdede med at oprette folkebiblioteker efter dansk forbillede. Datteren Ingrid giftede sig dér med en etiopier, Jabir Hassen. De vendte alle tilbage til USA lige før den etiopiske borgerkrig i 1974.

Bob Jordan døde i 2007, og Kathy Jordan døde i 2018.

Min tidlige barndom

Jeg husker ikke særlig mange detaljer fra min barndom (før skoletiden), hvor vi drenge fik lov at løbe frit rundt på gården – primært under opsyn af tjenestefolkene. Mor og far havde næsten altid travlt med at passe gården, den store husholdning og have m.v., og far brugte meget tidligt en hel del tid på Hjemmeværnet. Med fire tjenestefolk (en fodermester, to karle og en tjenestepige) på kost var der bl.a. meget at lave i køkkenet. Det var, før gården fik egen dybfryser og køleskab. Dog havde mor en masse kød og frugt m.v. i andelsfrysehuset i Sundby. Vi var næsten altid med, når mor

skulle derned. Nogle ældre Stagstrup-boere har fortalt mig, at mor altid kørte temmelig stærkt. Når hun tog svinget ved Stagstrup Kirke, sprøjtede gruset helt hen til graverens hus ved siden af kirken. Vi fik først køleskab omkring 1959, da køkkenet blev ombygget.

Ansatte på Ågård (og mig) 1951. Foto: Lis Hammer

At tjenestefolkene så alligevel ikke altid vidste, hvad vi gik og lavede, viser følgende episode, hvor jeg har været omkring fem år: Jeg ville pludselig besøge min farmor i Thisted og startede derfor på min trehjulede cykel på den ca. 13 km. lange tur, primært på hovedvej 11. Jeg nåede næsten til Sundby (en tur på ca. 3 km), før der var nogle, der undrede sig, og heldigvis var det en dame, der vidste, hvor jeg kom fra. Hun overbeviste mig om, at det nok var bedst, at jeg kørte hjem igen. Jeg har sikkert også været noget træt på dette tidspunkt, men jeg kørte så hjem alene igen. Fra den tur kan jeg specielt huske, at der er en mig ubekendt dame, der taler med mig, mens jeg sidder på min cykel. Det blev der talt meget om i Stagstrup og omegn i tiden derefter. Faktisk var der ved min fars 90-års fødselsdagsfest stadig nogle af de lokale deltagere, der kunne huske den "udflugt".

Folkestuen på Ågård

Da jeg blev født, sov fodermester og karle i et uopvarmet kammer i enden af gårdens vestlige længe - ved siden af bilgarage og et lille værksted. Tjenestepigen har altid haft sit eget kammer i vestenden af stuehuset. Folkene kunne i fritiden så opholde sig i den opvarmede folkestue ved siden af køkkenet. Det var også her, at gårdens eneste radio stod, så man bl.a. kunne høre *Pressens Radioavis* om aftenen. Der var et badeværelse til folkene i den østlige ende af stuehuset ved siden af folkestuen. Til daglig spiste vi alle sammen ved et stort bord i folkestuen.

I begyndelsen af 1950-erne blev der nu indrettet to karlekamre på loftet i stuehuset. Her lå i forvejen det værelse, der var blevet indrettet til min oldemor Sine Houmark (1860-1946, døbt Lausine Dam), da hun var blevet enke i 1928. I enden af den vestlige længe blev der nu indrettet et større, veludrustet værksted og to garager.

Så rykkede fodermester og karle ind på loftet, og vi børn fik fælles værelse i den tidligere folkestue (der nu blev omdøbt til børnestue), bag hver vores forhæng. Da vi blev større og hjalp til på gården, blev folkeholdet reduceret med en karl, og jeg fik mit eget værelse i det mindste karlekammer på loftet. Mine brødre Peter (1950-) og Troels (1952-) måtte stadig dele den tidligere folkestue.

En del af den tidligere "fine" spisestue blev nu indrettet som folkestue, stadig med en fælles spiseplads (og radioen). Resten af spisestuen blev lagt sammen med den "fine" storstue i nordvestsiden af stuehuset, hvor det store spisebord med udtræk blev flyttet hen. Der blev lavet et skydedørs-arrangement mellem den nye folkestue og storstuen, så man ved festlige lejligheder kunne få en temmelig stor "storstue". Vi fik først tv – et 23 tommers Linnet & Laursen "Capella" i et fint teaktræs kabinet med klaplåger – omkring 1964. Det blev naturligvis anbragt i dagligstuen.

Allerede før krigen havde min farfar fået installeret centralvarme i stuehuset. Det var et snedigt system, hvor vandet blev opvarmet i et vandkammer i det store brændekomfur i køkkenet. Der var store støbejernsradiatorer i stuen, soveværelset, spisestuen og i folkestuen – og så en stor varmtvandsbeholder på loftet. Resten af stuehuset blev ikke varmet op. Dog var der en kakkelovn i storstuen, der kun blev brugt ved festlige lejligheder. Den blev i min barndom erstattet af en petroleumsovn. Da der ikke blev fyret i komfuret om natten, var det varme vand dog temmelig koldt om morgenen. Jeg kan huske, at nogle kolde vintre frøs hele centralvarmesystemet til om natten.

Da der var blevet indrettet karlekamre på loftet, blev der også installeret radiatorer dér – og i pigekammeret i den anden ende. Jeg kan huske, at der altid var problemer med at få varmen til at nå helt ud til pigekammeret. Først ved den store ombygning af køkkenet omkring 1959 kom der oliefyr med cirkulationspumpe. Indtil da var det temperaturforskellene i radiatorvandet, der skabte cirkulationen.

Heste og traktorer

Omkring 1950 havde far stadig to heste, Samson og Goliath, som han bl.a. brugte til noget af pløjningen, da den Chase-traktor, han havde fået via Marshall-planen, ikke var særlig stærk. Hestene forsvandt først, da han fik den første Fordson Major-traktor.

Jeg kan også huske, at da familien var på en af de mange bilture om søndagen (ofte sammen med min farmor), primært ud til havet eller rundt i klitplantagerne. Engang gik gearkassen i familiens fine Ford V8, som mor og far havde arvet fra min farfar, pludselig i stykker midt ude i en klitplantage. Jeg kan ikke huske, hvordan vi fik fat i hjælp, men jeg kan tydeligt huske, hvordan den lokale mekaniker Kvejborg i Sundby havde problemer med at skaffe de rigtige reservedele, og andet gear i V8'eren kom aldrig til at fungere helt optimalt igen. Allerede dengang var jeg begyndt at interessere mig for mekanik.

Før skoleårene

Før skolealderen havde vi, så vidt jeg husker, ikke egentlige daglige pligter på gården, men vi hjalp alligevel til ind imellem, når vi havde mulighed for det, nærmest som en del af legen.

Jeg begyndte således bl.a. at køre traktor, længe før jeg kunne betjene rat og pedaler samtidig. Når jeg stod ovenpå gearkassen, havde jeg ingen problemer med at styre, men hvis jeg skulle skifte gear, måtte jeg hoppe ned på koblingspedalen med begge ben. Jeg kunne så naturligvis ikke betjene bremsepedalen, der sad i modsatte side, samtidig. Så vidt jeg kan huske, gav det heldigvis ikke anledning til uheld eller lignende.

1953 skulle den vestre fløj ombygges. Foto: Lis Hammer

En ting, jeg aldrig glemmer, er, når vi skulle hjælpe ved hjemmeslagtninger. Jeg blev så påvirket af at se dyrene blive dræbt, normalt med dyrlægens eller slagterens boltpistol, at jeg f.eks. aldrig kunne finde på at gå på jagt og dræbe dyr for jagtens skyld. I den forbindelse kan jeg huske en episode engang før boltpistolens tid (hvor man brugte rigtige patroner): Lastbilen fra kødfoderfabrikken var kommet for at hente et kreatur, der ikke var helt dødt endnu. Chaufføren må så ikke have anbragt slagtepistolen helt lige (eller han brugte en patron med for stor ladning), for projektilet endte med at fløjte rundt i stalden, heldigvis uden at nogen blev ramt.

De økonomiske forhold

Hele livet satte far en ære i at klare sig selv, både praktisk og økonomisk – og det skulle i øvrigt altid ske på hans helt egen måde. Med hensyn til det økonomiske havde han således bl.a. et lidt andet syn på finansiering end de fleste andre.

Et eksempel: Da min farmor havde overtalt mor og far til at overtage Ågård, gav de 120.000 kr. for gården, selv om den offentlige vurdering kun var 89.000 kr. Der skulle jo også være penge til et fornuftigt hus til farmor i Thisted. Der var naturligvis her tale om et privat pantebrev, så det blev i familien. Renterne skulle farmor leve af. Der var herefter ikke rigtig nogle penge tilbage til at sikre den daglige drift af Ågård. Så tog far ud til Handels- & Landbrugsbanken i Thisted, hvor en af hans fars gode venner var direktør. Min farfar havde faktisk været med til at stifte Handels- & Landbrugsbanken i efteråret 1915. Bankdirektøren gav far et checkhæfte, og far har fortalt, at der ikke blev talt nærmere om betingelser. Far måtte blot love, at der også kom penge ind på kontoen. Jeg tror slet ikke, at far opfattede denne kassekredit som et lån.

Far klarede således sig selv på denne måde, indtil han gik i gang med de sidste store udvidelser og moderniseringer af Ågård omkring 1959. Så kom kassekreditte op omkring de 200.000 kr., og så sagde banken stop. Nu måtte han til at optage et kreditforeningslån. Jeg var ikke så gammel dengang og fattede ikke helt, hvad det drejede sig om. Men jeg kan huske, at mor og far havde nogle lange diskussioner om det frygtelige i, at de nu skulle optage et kreditforeningslån med sikkerhed i Ågård. Så var den jo lige pludselig "ikke helt deres eget mere"!

Ombygning af Ågård 1955-56 - Far og jeg hjælper murer Guld - Foto: Lis Hammer

Ellers klarede far gennem årene sig selv ganske godt – efter sine egne leveregler – bl.a. at man altid skulle reparere tingene i stedet for at købe nyt, og man almindeligvis kunne finde brugt udstyr og maskiner, der var lige så godt som nyt (og meget billigere). Det var også helt typisk, at vi på Ågård altid kunne klare mindre reparationer og ombygninger selv – bl.a. både smede-, tømrer- og murerarbejde. Jeg fik derfor i min barndom og ungdom lært rigtig meget om alle tre fag, hvilket senere har været til meget nytte, specielt da jeg selv blev husejer.

Skolegang i Stagstrup

I 1954 startede jeg så i "lille" klasse i Stagstrup Skole^{iv}. Der var én lærer og to klasser. Man kom i "store" klasse, når man var 10 år. De forskellige årgange blev så undervist sammen.

Drengene fra "bette" klasse 1955. Det er mig lige i midten.

Foto: Lokalhistorisk Arkiv for Thisted Kommune

Jeg kan huske, at en gang om året kom den lokale skolekommission på besøg. De sad så bagest i skolestuen og "overhørte" undervisningen.

"Store" klasse sluttede, når børnene blev konfirmeret ved 14-års alderen, og de fleste kom så enten i mesterlære hos nogle af de lokale håndværkere eller ud som tjenestefolk på de lokale gårde. Det var

et meget lille antal børn, der kom direkte i den såkaldte mellemskole og eventuelt endte med at få en studentereksamen (med henblik på videregående uddannelse) – eller bare en realeksamen, som min mor i sin tid brændende havde ønsket sig.

Stagstrup Skole 1956. Jeg står på øverste række, næsten i midten. Foto: Dahls Foto

Vi tre drenge havde en meget kort vej til skolen, der var opført på en udstykning fra Ågård i 1923.

Efter skoletid

I begyndelsen af 1950'erne kom der i Danmark et større udbrud af polio (børnelammelse), og i 1955 lavede man en landsdækkende vaccination med den såkaldte calmettevaccine. Jeg husker stadig tydeligt, hvordan vi stod i en meget lang række udenfor Stagstrup Skole for at blive vaccineret. Man kunne tydeligt høre inde fra skolen, at børnene absolut ikke kunne lide at blive stukket, og på et tidspunkt blev det for meget for mig, så jeg skyndte mig at løbe hjem igen – og blev således ikke vaccineret. Faktisk blev jeg først calmettevaccineret, da jeg blev soldat. Jeg fik dog flere gange poliovaccine på en sukkerknald.

I min barndom var der meget ofte en masse sne om vinteren, og både Peter og jeg tilbragte en hel del tid med at stå på ski. Der var bl.a. nogle passende lange og ikke alt for stejle bakker i Skyum Bjerge. Der var dog også nogle brugbare (men væsentlig kortere) bakker, der lå nærmere, nemlig på Knudsbakken lige ovre på den anden side af ådalen. Her kørte vi også meget på kælk.

1952 - Vejen ned til Ågård er lige blevet ryddet.

Min bror Peter i en af de mange igloer, vi har bygget i vores barndom. Foto: Morten Hammer

Jeg havde – ligesom min bror Peter – også mange gode oplevelser med KFUM-spejderne. Den lokale egerpatrulje havde en tid som leder Niels Thure Krarup (1943-), der var søn af præsten.

Egernpatruljen på besøg på Ågård ca. 1960, nu med Niels Thure Krarup som patruljefører.
Foto: Morten Hammer

Sommerlejr ved Legind Strand 1958. Privatfoto

Patruljeføreren her på billedet er Søren Hvidbjerg, der da var fodermester hos far. Ikke så længe efter startede han i den treårige realskole og endte senere som overlæge på Herlev Hospital.

Sidste gang jeg var på spejderlejr, var på KFUM-spejdernes korpslejr ved Holstebro i 1970. Jeg var specielt inviteret for at lære deltagerne en smule om elektronik. I lejren kunne spejderne vælge mellem forskellige aktiviteter, og på lejren kom de både til at ætse printplader og lodde kredsløb sammen. Denne aktivitet var velbesøgt.

KFUM-spejdernes korpslejr ved Holstebro 1970. Foto: Morten Hammer

Noter:

ⁱ Et arealmål, man dengang specielt benyttede i Thy og på Mors). En tønde bygsædeland er 10.000 kvadratalen, og 84 tønder bygsædeland svarer således til ca. 60 tønder land eller ca. 33 hektar.

ⁱⁱ Se mine historiske beretninger om Stagstrup og om Ågård på hjemmesiden: www.arkivthy.dk

ⁱⁱⁱ Se også interview ved Jens Handrup i *Sydthy Årbog 2015*, s. 57-62

^{iv} Se foto og omtale i *Jul i Thy 2009*, s. 56